

De noodzaak van hedendaagse archivering

Mette van Essen en Violet Meerdink ■

Wat gebeurt er als een computersysteem lijdt aan dementie? Hoe onthouden we alle informatie die we produceren? En wat als een machine beslist wat we archiveren? Kortom: hoe bepalend is de toekomstige maatschappij voor onze informatievoorziening?

Tekening: Niels Bongers.

a

Kennisnetwerk

Informatie en Archief

Met deze vragen en meer zijn vijf studenten van de Willem de Kooning Academie (WdKA), minor Data Design aan de slag gegaan. Onder de vlag *Empty Trash!?* *Hoe verbeeld je de noodzaak van hedendaagse archivering en voor wie is dit belangrijk?* zijn de studenten drie maanden bezig geweest met het thema vergankelijke data. En hoe je deze kunt bewaren. De link met archiveren was snel gemaakt. Dit leidde tot een prettige en vooral waardevolle samenwerking tussen de WdKA en het Nationaal Archief (NA).

Met frisse blik

Jeroen van Loon, docent aan de WdKA en initiatiefnemer van de samenwerking, voorzag een mooie kruisbestuiving: 'De studenten kunnen veel leren van het NA: waarom bepaalde data worden gearchiveerd en wat dat bijdraagt aan de Nederlandse samenleving. Dit plaatst ook hun eigen vakgebied in een nieuw licht. Het zien van alle documenten, opgeslagen in een lange rij kasten, geeft de student meer historisch en praktisch inzicht in het begrip 'data'. Vanuit hier kunnen studenten een originele, vernieuwende en frisse blik werpen op deze vraagstukken. Juist omdat zij vanuit een ander vakgebied de vragen bekijken en zich op andere punten concentreren, is een combinatie tussen het NA en de WdKA interessant voor beide partijen.'

Eind 2018 presenteerden de studenten hun onderzoek, prototypes en artistieke verkenningen aan ongeveer veertig professionals uit de informatie- en archiefwereld. Algemene rijksarchivaris Marens Engelhard trapte de bijeenkomst af en benadrukte de meerwaarde van de samenwerking: 'Klassieke archiefconcepten

zoals overbrenging en selectie zullen de komende decennia in een duizelingwekkend tempo veranderen. Verbanden leggen met andere vakgebieden is essentieel om ons denken bij deze uitdagingen vooruit te brengen.'

We hebben twee onderzoeken uitgelicht.

Docent Jeroen van Loon tijdens de presentatie van de studenten.

Hoe kan het archief de toekomst overleven?

Student grafische vormgeving DooWon Kim werd uitgedaagd door de constante verandering van formaten en informatie, en het gevaar om in een *Digital Dark Age* te belanden. Volgens

Minor Data Design

Studenten van de WdKA kiezen naast een hoofdrichting (grafisch ontwerp, fine arts, advertising, illustratie et cetera) voor een afstudeerprofiel. Commercial Practices is er daar een van. Het programma richt zich op het potentieel en de rol die kunstenaars en ontwerpers kunnen spelen bij het ontwikkelen van nieuwe mindsets en vaardigheden die nodig zijn in onze toekomstige maatschappij. Dit zijn experimentele, fantasierijke, open en denkbeeldige, maar ook realistische scenario's. Binnen het programma Commercial Practices gaan conceptontwikkeling en ontwerpvaardigheden hand in hand met commerciële principes en nieuwe perspectieven op marketing en ondernemerschap.

Een richting binnen het programma is de minor Data Design. Deze is gekoppeld aan actuele ontwikkelingen zoals open data en big data. Vraagstukken rondom de invloed van data zijn de basis voor onderzoek. De studenten leren gegevens te benaderen en te verwerken vanuit conceptuele, vragende en visuele perspectieven. Ze leren verschillende soorten gegevens herkennen, interpreteren en gebruiken. Ze onderzoeken vraagstukken met visuele onderzoeksmethoden. Jaarlijks wordt er gezocht naar een specifieke thematiek en een bijbehorende partner. Het afgelopen studiejaar heeft het Nationaal Archief deze rol vervuld.

Meer info: www.wdka.nl/practices.

DooWon leven we als maatschappij in een hyperloop. We zijn niet bezig met het verleden of met de toekomst. We leven enkel in het hier en nu. Het doet hem denken aan een dementerend brein. Het logisch denkvermogen is vernietigd en men krijgt last van een niet functionerend kortetermijngeheugen. Vertaal dit naar constant veranderende formaten en we zitten vast in een *reloop* van het heden die bepaald wordt door een softwarecyclus van ongeveer vijf jaar.

DooWon wil de toeschouwer hier bewust van maken door je een zogenaamd *hyperloop universe* te laten ervaren. Zijn uitwerking is een computersysteem dat lijdt aan dementie. Het begint met een kleine 'glitch' in het geheugen. Er ontbreekt informatie op ons computerscherm, maar er valt nog omheen te werken. Vervolgens wordt alle informatie over je uitgestort, mappen met documenten en afbeeldingen worden over het hele scherm geleegd. Je probeert informatie vast te pakken maar dit lukt niet. Uiteindelijk blijft er maar één optie over: herstarten van het systeem waarmee de loop opnieuw begint.

Interessant dat DooWon op dementie uitkomt. Hij is niet de eerste. De Erfgoedinspectie publiceerde in 2005 het rapport *De dementerende overheid*. DooWon reflecteert niet op de informatie of de overheid, maar op de verantwoordelijkheden van de archivaris. We moeten verder kijken dan het nu en de dagelijkse werkelijk-

Daar zit muziek in!

Al van jongs af aan kroop ik regelmatig bij mijn vader achter de vleugel. We improviseerden urenlang samen, van Philip Glass-achtige klanken naar romantische melodieën tot dissonante modernistische toestanden. Geen bladmuziek, geen regels, wel totale vrijheid en een palet van klanken om te gebruiken. En nog steeds, decennia later, ben ik een groot liefhebber van improvisatie. Zowel op muzikaal gebied als in mijn werkzame leven.

Toen docent Jeroen van Loon van de van de WdKA contact zocht voor samenwerking, werd ik dan ook direct enthousiast. Kunstacademiestudenten die aan de slag willen met vragen die relevant en urgent zijn voor de archiefsector? Niet 'gehinderd' door enige archiefkennis? Een prachtige kans om ons denken in de archiefsector verder te helpen. Dat kan ook prima binnen de complexe realiteit en de waan van de dag die soms heerst.

Je hebt als archivaris nu eenmaal te doen met bepaalde kaders, zoals wetgeving en politieke wil. Maar experimenteer eens buiten je eigen perspectief. Verken een probleem, het liefst samen met anderen die vanuit een heel ander vertrekpunt denken. Ik denk dat het proces én de uitkomsten je aangenaam verrassen. De archiefprofessie is geen geïsoleerd vak meer. Verbinding met andere partijen is echt nodig. Het hoeft niet meteen groots, meeslepend en disruptief. Begin klein, maar begin.

Dit raakt de kern van mijn oproep aan jullie. Het is goed om de werkelijkheid soms virtueel of denkbeeldig te verlaten en over grenzen heen te fantaseren. Te improviseren. Om in lijn met Marleen Stikker te spreken: wees eens wat vaker een 'mogelijkheidsmens'. Dat kan namelijk verfrissende inzichten opleveren.

Is deze oproep al helemaal niets nieuws voor jou? Dan vraag ik je om je ervaring op KIA te delen met ons. Geen tijd voor dit soort activiteiten? Houd KIA dit jaar in de gaten voor een nieuwe lichtung studenten van de WdKA. Ik kijk ernaar uit!

Violet Meerdink.

Violet Meerdink ■ kennismakelaar Kennisnetwerk Informatie en Archief (KIA).

heid waar we ons in bevinden. Denk na over de toekomst om het verleden te kunnen bewaren. DooWon: *'If there was a digital blackout today, what would have been worth keeping?'*

>>

>> Een objectief en neutraal archief

Julia Luteijn, studente Fine Arts, dook voor haar onderzoek in de wereld van algoritmen en *machine learning*. Wat gebeurt er als mensen niet meer beslissen over wat we archiveren? Wat als we dit aan machines overlaten? Kan er een objectief en neutraal archief ontstaan? Kunnen we op machines vertrouwen? En hoe verandert *machine learning* de rol van archiveren?

Vanuit deze onderzoeksvragen ontwikkelde Julia een eigen algoritme voor *machine learning*. Haar prototype archiveert (realtime) online nieuwsberichten en classificeert deze met de *Myers Briggs personality Type Indicator* (MBTI). Dit betekent dat alle headlines worden ingedeeld op basis van vier verschillende communicatiestijlen die de MBTI heeft. Elke stijl heeft zijn eigen kleur. De gebruikte indeling komt voort uit de manier waarop we informatie geven en krijgen (*sensing and intuition*), en beslissingen nemen (*thinking en feeling*).

Een probleem met algoritmen is dat deze vaak gesloten en selectief zijn. Ze kunnen daardoor een vertekend beeld geven: bias. Het is onbekend met welke data ze worden gevoed. Het zijn mensen die de modellen maken en voeden met informatie. Algoritmen bepalen constant wat er wordt opgenomen en wat er wordt uitgesloten. Deze interpretatie is gelimiteerd. Julia's installatie is een middel om mensen bewust te maken van bias in data, machines, systemen en mensen. Ze ziet dit als een ethische en sociale verantwoordelijkheid van de kunstenaar. Maar ook wij – archivariissen en informatieprofessionals – hebben een verantwoordelijkheid om bias duidelijk te maken en te laten zien. Bias in onze archieven, bias in de informatie die we bewaren. Hoe kunnen we hiermee op een verantwoorde manier omgaan? Hoe kunnen we tools ontwikkelen die helpen dit inzichtelijk te maken? Bias is van alle tijden, maar om aan te sluiten bij DooWon: we moeten nu nadenken over deze techniek en experimenteren en aanhaken waar het kan. Laten we dit aan ons voorbijgaan, dan zijn we misschien te laat om het verleden te bewaren.

Het vervolg

De andere verhalen van de studenten zijn te lezen op KIA-platform Innovatie in het blog 'Empty Trash'. De reacties en

Het prototype van Julia Luteijn, dat realtime online nieuwsberichten archiveert én classificeert.

Binnen de lijntjes kleuren

Een uitspraak die ik vaak hoor: innovatie en verandering komen niet tot stand als je altijd binnen de lijntjes blijft kleuren. Is dat echt zo? Binnen de lijntjes kleuren... ik was daar altijd erg goed in. Gewapend met mijn verzameling kleurpotloden zat ik geconcentreerd vlakken op te vullen met in mijn ogen de mooiste kleurencombinaties. In mijn wereld was de zon paars, het gras rood en vielen er roze regendruppels uit de blauwe wolken. Dit alles perfect binnen de lijntjes. Als ik iemand hoor zeggen dat we 'buiten de lijntjes moeten kleuren' of 'out-of-the-box moeten denken', begint het bij mij te kriebelen. Het zijn woorden die we snel roepen als we voor een onbekende of complexe uitdaging staan, maar die volgens mij uiteindelijk weinig waard zijn.

Als ik denk aan innovatie en verandering, dan denk ik aan een bepaalde mate van creativiteit. Maar op een andere manier. Het gaat niet om grote gebaren. Het gaat niet over alles loslaten wat je hebt geleerd. En het gaat zeker niet over het bedenken van iets wat nog nooit iemand gedaan heeft. Het gaat om kleine veranderingen inzetten. Kijken wat je kunt met de middelen binnen je bereik en daar net iets anders mee doen. Openstaan voor andere ideeën en je collega's. En vooral denken in mogelijkheden. Probeer je niet te verschuilen achter traditie of (verwachtings-) patronen. De zon kan best paars zijn.

Het helpt als iemand je meeneemt vanuit een totaal ander perspectief. Dit hebben de studenten van de WdKA voor mij gedaan. Wat opvalt: ze hadden snel door waar onze uitdagingen lagen. Waarom? Omdat dit niet alleen onze uitdagingen zijn. Wat is er dan wel uniek? We hebben onze eigen invalshoek. Dat maakt de samenwerking zo interessant.

Mette van Essen.

Mette van Essen ■ adviseur Digitale Innovatie bij het Nationaal Archief.

resultaten zijn zo positief dat we met een nieuwe lichter studenten gaan samenwerken. En die wens is geheel wederzijds. Van Loon: 'Door dit experiment is het archiveren van data erg tastbaar geworden en vooral in grotere, historische context geplaatst. Het belang van archiveren wordt op die manier duidelijk. Maar het roept ook vragen op over de wijze van archiveren en het belang van bijvoorbeeld besluitvorming over wie wat archiveert.' ■